

18 SAMVETE

18.1 Moral och rättsuppfattning

¹Vad är moraliskt och vad är omoraliskt? Det är omöjligt att ge något förnuftigt svar på denna fråga, ty det som kallas ”moral” bygger på illusioner och fiktioner, falska livsvärden och felaktiga föreställningar om verkligheten. Detta visar sig också i att moraliska värden ständigt förändras och dessutom skiftar från folk till folk. Det finns med andra ord inget bestående i dem. Om vi undersöker de moralregler som hyllas på skilda håll, finner vi att de alla motsäger varandra. Det finns ingen allmän moral; det finns inte ens något som kunde kallas kristen moral. Alla moralsystem är mer eller mindre subjektiva och godtyckliga, och de flesta är tillkomna i manipulativt syfte från makthavares sida.

²Om moralen är betydelselös, så är tvärtom förståelsen för rätt och orätt av en avgörande betydelse. Människan måste där ha en viss insikt om skillnader och gränser. Vidare måste hon vara tillräckligt skeptisk mot den gängse moralen, ha förstått att det icke finns något allmänt giltigt eller beständigt i den. Slutligen måste hon förstå nödvändigheten av objektiv rätt och orätt, det vill säga att det finns bestämda, oföränderliga rättesnören, enligt vilka hon kan urskilja vad som är rätt och orätt i varje enskild sak, så att alla godtyckliga, tids- och platsbundna rättsuppfattningar ger plats för absolut giltiga rättsnormer. Allt detta handlar om att utgå från en riktig inställning, riktig uppfattning; det som Buddha kallar ”rätt syn” och uppräknar först av de åtta inslagen i den ädla åttafaldiga vägen. Moralerna är flyktiga, men rättsinsikten är bestående.

³En bestående rättsuppfattning, uppfattning om gott och ont, rätt och orätt, kan uppstå hos en människa endast i samband med ett bestående mål och en bestående förståelse. I esoteriska skolor är ett av målen att lärjungarna skall åstadkomma en sådan beständighet i det egna väsendet. Det kallas att skapa ett tyngdcentrum, och redskapet för detta skapande är arbetspersonligheten. Arbetspersonligheten, som i samband med allegorin om huset i oordning också kallas ”vice förvaltaren”, är sammanfattningen av alla sådana krafter hos individen som inte bara vill arbeta för att utveckla medvetandet utan också har en viss kunskap om förutsättningarna. Arbetspersonlighetens motsats är den falska personligheten, sammanfattningen av alla sådana krafter hos individen som varken kan eller vill utveckla medvetandet, som därför bara kan hindra arbetspersonligheten i dess strävan. Arbetspersonlighet och falsk personlighet uppstår hos individen först när han börjar avsiktligt och med en viss grad av intensitet arbeta för att utveckla sin medvetenhet. Hos människor, som inte har detta intresse eller har det bara svagt utvecklat, finns dessa båda motsatta krafter endast potentiellt men framträder inte.

⁴Med formulering av mål kan man bestämma principerna om gott och ont. Det kan inte finnas någon klar uppfattning om gott och ont eller rätt och orätt utan att man först bestämt ett mål eller en riktning. När man har ett mål, är det som för en närmare målet gott eller rätt och det som leder en bort från målet ont eller orätt. Om detta personliga mål överensstämmer med möjligheten att utveckla medvetandet, så ligger häri en grund för värdering av gott och ont eller rätt och orätt, en grund som kan vara gemensam för många människor, nämligen alla som vill utvecklas. Det som hindrar oss att nå vårt mål är maskinmässigheten, sömnen; och det som hjälper oss att nå vårt mål är självmedvetenheten, vakenheten. Av detta följer att självmedvetenheten är det goda och maskinmässigheten det onda. I stället för gott och ont kan alltså människor som vill utvecklas tala om ”medvetet” och ”mekaniskt”. Det är också alldeles tillräckligt för alla praktiska ändamål. Detta betyder inte att allt mekaniskt måste vara något ont, men det betyder att det onda inte kan vara medvetet, utan måste vara mekaniskt. Vidare att det goda inte kan vara mekaniskt, utan måste vara medvetet. Var och en må fråga sig själv: Kan jag vara ond medvetet? Kan jag medvetet göra något jag själv insett vara ont? Måste inte det onda, såvida jag insett vad det är, vara något jag gör mekaniskt, i mitt tillstånd av sömn? Och motsvarande om det goda: Kan jag vara god i mitt vanliga maskinmässiga, sovande tillstånd? Måste jag inte vara medveten för att vara god?

18.2 Vad är samvete?

¹Människan har möjlighet att existera i fyra medvetandetillstånd. Men sådan som hon nu är, praktiskt taget saknar hon erfarenhet av de två högsta tillstånden: självmedvetenhet och objektiv medvetenhet. Objektiv medvetenhet betecknas i detta sammanhang såsom ett tillstånd, vari vi kan veta sanningen. Om vi når detta tillstånd, kommer vi att veta också vad som är rätt och vad som är orätt. Följaktligen är det samma väg, som leder till högre medvetenhet, som också leder till objektiv förståelse av rätt och orätt. Eftersom vi inte äger objektiv medvetenhet, bör vi betrakta allt som hjälper oss att utveckla den såsom rätt och gott och allt som hindrar oss därifrån såsom orätt och ont.

²På vägen mot fullständig objektiv medvetenhet kan vi i det tredje medvetandetillståndet, självmedvetenheten, ha en viss, begränsad objektiv medvetenhet, nämligen om oss själva. En viktig sida av denna objektiva medvetenhet är samvetet. Med ordet "samvete" menas här inte de individuella reaktioner mot överträdelser av förbud som yttrar sig mekaniskt hos människor och även husdjur som hundar och katter. Dylikt samvete kan vara hur godtyckligt som helst och är helt beroende av den konventionella moral som förbuden utgår ifrån. I esoterisk undervisning menas med samvetet en viss förmåga, som finns hos varje normal människa, och med normal människa menas en människa, vilkens medvetande kan utvecklas. Människan har en potential för verkligt samvete. Men hos de flesta ligger den potentialen begravd och slumrande. I dess ställe verkar ett spelat samvete, konventioner, hyckleri, moral.

³Samvetet är det som för samman alla våra olika, sinsemellan oförenliga känslor om något visst, så att vi kan veta dem alla tillsammans, på en gång. Samvetet är den högre, positiva känslans förståelse av våra egna handlingar, en förståelse fri från lögn och självtröttheten. Det är ett plötsligt påkommet, ögonblickligt tillstånd, vari man inte kan dölja något för sig själv, inte kan ljuga för sig själv, där man på en och samma gång blir varse alla de känslor man har hyst ifråga om en viss sak eller gentemot en människa, alla dessa känslor med alla deras inbördes motsägelser och oförenligheter. Det är en chockartad insikt om hur sovande och mekanisk man är i sina känslor, hur mycken lögn och falskhet, hur många orimliga motsägelser det finns i de ädla, osjälviska och kärleksfulla känslor man inbillar sig äga. Vi kan inte säga att vi inte har samvete, så det handlar inte om att utveckla något som ännu inte finns inom oss. Samvetet finns inom oss, men i vårt liv ligger det bakom det påtagliga. Samvetet ligger mycket djupt begravt inom oss och sover. Därför är det också väl skyddat för falska tankar och falska känslor.

⁴Det kan vakna för en kort stund i vardagslivet, och när det gör det, medför detta vanligen lidande, åtminstone i början, ty det är mycket obehagligt, smärtsamt att se sanningen om sig själv.

⁵Samvetet är ett annat uttryck för självmedvetenheten, vakenheten. Man kan säga att självmedvetandet arbetar mera på den intellektuella sidan och samvetet mera på den emotionala sidan. Vad självmedvetandet är i förhållande till ideer, det är samvetet i förhållande till känslor. Det mer intellektuella självmedvetandet och det mer emotionala samvetet endast ter sig skilda åt; i själva verket är de två sidor av samma tillstånd; och det ena kan inte utvecklas utan att det andra väcks. Samvetet är ett urskillningsredskap, som hjälper en att inse vad som är gott och ont eller rätt och orätt i ens eget uppförande. Stunder av samvete är absolut nödvändiga steg på vägen mot vakenhet, och en människa utan samvete kan inte utvecklas. Med en annorlunda formulering säger man att det måste vara på två vägar, som människan närmar sig de högre, ännu så länge övermänniskliga medvetenhetstillstånden: det högre intellektets väg och den högre känslans väg. Det går inte på bara den ena eller bara den andra. Arbetet är så stort och svårt att alla goda krafter måste användas.

⁶Samvetet kan definieras såsom känslans uppfattning om sanningen i en viss sak. Samvete är detsamma som självmedvetande, det endast ter sig annorlunda för oss. Vi är subjektiva, så vi uppfattar saker subjektivt. När vi tänker på vad som menas med självmedvetande, tänker vi

på en viss kraft, en viss energi eller ett visst tillstånd i samband med en intellektuell uppskattning. Samma energi, samma tillstånd kan framträda genom känslor, och detta kan hända helt vanliga människor i vanliga förhållanden. Ibland kan det hända att människor har en känslomässig uppfattning av sanningen – några mera, andra mindre. Detta är samvetet. Brist på självmedvetande, frånvaro av själverinring och mycket annat, såsom identifiering och inbillning, avstänger oss från dessa stunder av samvete, vilka annars skulle vara möjligare. Att se motsägelser och att känna samvete hänger ihop men är inte ett och samma. Man kan se motsägelser och ändå inte känna samvete, så om man uppfattar dessa båda som ett och samma, når man inte rätt förståelse.

⁷Samvetet är inte särskilt avlägset för en normal människa, och det är allmänt sett lättare att få stunder av samvete än stunder av självmedvetande. När samvetet först framträder hos oss, vänder det sig emot oss, så att vi börjar se alla våra inre motsägelser. Det vanliga är att vi inte kan se dem, eftersom vi alltid befinner oss i något litet skenjag, som inte vet om de andra skenjagen, men samvetet kan se allt detta ovanifrån och visa oss att här kände vi ett och där ett annat och här igen ett tredje och helt annat, allt ifråga om samma sak eller människa. Till exempel har vi i vissa stunder älskat någon och i andra stunder helst sett honom död. Det är sådana motsägelser vi blir varse i en stund av samvete, och det är detta som gör det så obehagligt. Hela vårt liv, alla våra vanemässiga tankegångar har endast ett ändamål – att bespara oss chocker, obehagliga känslor, obehagliga insikter om oss själva. Och det är främst detta som gör att vi sover. Men vill vi vakna, måste vi utan fruktan, med tacksamhet, taga emot stunder av samvete. Att väcka samvetet är att väcka modet att se sanningen om oss själva.

⁸Sådana som man kallar ”samvetlösa bedragare” lyckats tyvärr ofta väl med människor, som själva har ett mera vaket samvete. Om dessa senare saknar urskillning och en mer vidsträckt livserfarenhet, har de vanligen svårt att förstå att andra människor inte har ett vaket samvete. Sådana goda människor tror alltför lätt att alla andra är lika goda som de själva. Det finns, såsom Confucius påpekade, ett verkligt behov i världen av människor, som har både ett vaket samvete och en omedelbart verksam urskillning.

18.3 Buffertar

¹Hos järnvägsvagnar har buffertarna till ändamål att dämpa den kraft som uppstår när vagnarna stöter samman. Människan har mekaniska inrättningar som har en liknande funktion och därför också kallas buffertar. De har den verkan att de dämpar sammanstöten av två motstridiga sidor av henne, så att hon inte märker dem tillsammans. Därmed hindras hon från att se sina självmotsägelser, så att hon så mycket lättare kan ljuga för sig själv.

²Buffertar är maskiner som matar fram urskuldanden, undanflykter och självkräftfärdiganden. Varje buffert är resultatet av årtal av ett felaktigt och dumt liv, av sömn, okunnighet, eftergivenhet för och bortförklaringar av alla slags svagheter, ovillighet till ansträngning inifrån varat, slapphet, viljelöst drivande, blundande för verkligheten, flykt undan obekväma sanningar, ständigt ljugande för en själv, klander av och skyllande på andra och så vidare.

³Moralen består av buffertar. Buffertar gör den vanliga människans liv lättare, behagligare. Det vore mycket svårt för henne att leva utan dem, eftersom hon inte förstår samvetets nödvändighet. Buffertar hindrar henne från att känna verkligt samvete. I stället för verkligt samvete har hon låtsat samvete och buffertar, moralkonventioner, hyckleri och fåfänga.

⁴Buffertar hindrar henne också från att utveckla medvetandet. Även om människan uppriktigt önskar vakna, förvandlas, leva ett liv på en högre nivå, hindrar dessa buffertar henne ganska effektivt, eftersom de mildrar chocker, och endast chocker, stötar, omruskningar kan skaka människan ur det tillstånd av sömn vari hon lever, väcka henne.

⁵Buffertar bildas långsamt och gradvis. Många buffertar bildas på konstlat vis genom ”utbildning”, andra genom det omgivande samhällets suggererande inflytande. Konsensus, att tycka som alla andra, som konventionen lär, därför att man är rädd för ”vad folk ska säga”,

yttrar sig som ett slags hypnos eller trans, det vill säga ett viljelöst tillstånd, där individen kan fås att tro på de mest absurda saker och handla emot det han som i en stund av samvete skulle inse vara det rätta. Etnografer beskriver förment primitiva mänskliga samhällen i Asien, Afrika, Sydamerika, alltså utanför Europa, såsom behärskade av irrationella tabuer, yttrande sig i inlörd ångest för sinnenas beröring med vissa föremål eller varelser. Men många människor i moderna europeiska samhällen, icke minst välutbildade, lärda och intellektuella, uppvisar en icke mindre irrationell beröringsångest för tabubelagda samtalsämnen.

⁶När en människa genomskådar något inom sig, upplever hon en chock, men är buffertarna inom henne starka nog, låter de den tillfälliga klarsynen snart förflyktigas, så att hon kan somna om. Ju mer människan iakttar sig själv, desto sannolikare blir det att hon också börjar se dessa buffertar. Så är det därför att ju mer man iakttar sig själv, desto fler glimtar får man av sig själv såsom en helhet (märk väl: helhet, icke enhet!). Och när man ser denna helhet, kan man se också motstridande drag, just sådana konflikter som buffertarna är till för att dölja. Till sist kan man se också buffertarna såsom de onaturliga bildningar de är.

⁷Det är buffertarna som vaggar henne till sömns, inger henne den behagliga känslan av att allt är så bra som det är, att det inte finns några motsättningar och att hon kan fortsätta att sova i lugn och ro. Buffertar är mekanismer som får människan att tro att hon alltid har rätt och alltid gör rätt.

⁸Andras buffertar är ofta mycket lätta att se. Egna är mycket svåra att se och förnekar man ivrigt. En man fick höra av sin lärare att hans mest utmärkande egenskap var att han sade emot. Han reagerade genast och häftigt med: ”Men jag säger aldrig emot!” Då kunde de andra eleverna inte hålla sig för skratt.

18.4 Att väcka samvetet

¹När människor i esoterisk undervisning först får höra talas om samvete, uppfattar de det vanligen för ytligt och tar därför oftast för lätt på det. Som om de själva och alla andra hade samvete. Det är som med självmedvetandet. Det är mycket lätt att tro, när man hör talas om det, att man har det. Men lika litet som vi har självmedvetenhet har vi ett vaket samvete. Samvetet måste alltså väckas. I själva verket är detta ett av de viktigaste ändamålen med arbetet med en själv. Och det finns många hinder för detta.

²Samvetets väckande är en process i många steg liksom självmedvetenhetens utveckling. Man kan därför tala om ”vaket samvete” på många olika nivåer. Fullständigt vaket samvete är fjärran för de flesta människor, men svagt vaket, tillfälligt vaket och vaknande finns hos ganska många.

³Samvetet, när det väl är väckt, är lika hos alla människor, vilket är något som måste betonas. I vår själviakttagelse kan vi nås av vissa insikter: ”Jag är inte denna människa, som jag iakttar. Jag är inte dessa beteenden, åsikter, uttalanden, förvisningar, självrättfärdiganden, ursäkter. Jag är inte den jag inbillat mig vara. Jag är inte dessa offentliga utmärkelser och erkännanden, positioner och dygder. Jag är inte dessa skenbarheter. Jag är något annat, djupt inunder, dolt.” Sådana insikter kan bilda en intellektuell grund till möjligheten att väcka samvetet.

⁴Allt arbete med att väcka samvetet måste, liksom allt avsiktligt arbete över huvud taget, börja med intellektet, med tankecentrum. Det måste börja med kunskap, förståelse, insikt, rätt inställning, rätt ansträngning, begrundan, själviakttagelse. Sedan kan detta kvalitativa intellektuella aktivera de högre känslorna, där samvetet är mest verksamt, sedan det väl vaknat. Dessa högre känslor måste vara eller bli aktiva, levande hos människan, ty utan deras medverkan blir det inga stunder av samvete. Den enbart intellektuella människan, som saknar dessa känslor i större utsträckning eller inte bryr sig om att aktivera dem, måste förbli en människa med ett sovande samvete. Förhoppningsvis inser hon till sist, om hennes intellekt är starkt nog och når djupt nog i förståelse, att hon måste (åter)förförvärva mystikerns innerlighet, hängivenhet och kärlek till det högre, likgiltigt vad hon kallar det – Gud, det högre jaget,

själen eller anden. Detta högre är nämligen samvetets ursprung. Liksom självmedvetenheten kommer samvetet ovanifrån och leder oss uppåt, om vi förmår taga emot det. Och för att kunna taga emot det, måste vi älska det. Guds kärlek strömmar oss utan förbehåll till mötes, däri har mystikerna rätt. Men vad betyder "till mötes"? Det betyder att vi måste gå halva vägen.

⁵Om man minns sig själv i en stämning, sedan minns sig själv i en annan stämning och söker förbinda dem, så kan börja se hur motsägelsefulla ens känslotillstånd är.

⁶Så länge människan ser sig såsom enhetlig, kommer hon aldrig att lämna det tillstånd där hon är. För att väcka sitt samvete måste hon börja se motsägelserna inom sig. Men om hon försöker se motsägelserna och samtidigt tror att hon är enhetlig, blir det inget resultat. Det blir då som om hon ställde sig med den ena foten på den andra och undrade varför hon inte kom ur fläcken.

⁷Människan förhindrar, fördröjer eller rent av förstör samvetets uppväckande framför allt genom att ljuga för sig själv och om sig själv. Sjävlögnen är den falska personlighetens livsmedel, men samvetet är dess slutliga dödsmedel. Varje gång människan genom samvetets vakenhet avstår från att ljuga för sig själv eller om sig själv, försvagar eller förtunnar hon den falska personligheten något. Denna måste till sist dö för att den verkliga människan skall kunna födas.

18.5 Att förbereda för stunder av samvete

¹Ena stunden hyser man ett visst slags känslor gentemot en bestämd sak, företeelse eller människa, i en annan stund rakt motsatt slag av känslor, och detta utan att inse det. Så kommer plötsligt ett ögonblick av samvete, när dessa sinsemellan motsatta känslor finns för handen samtidigt. Chocken i att se det oförenliga, ologiska, i alla dessa känslor gör att man inte kan identifiera sig med dem. Man betraktar dem då i ett tillstånd fritt från identifiering. Detta är ett självmedvetet tillstånd av högre emotionalt slag. Men det är omöjligt att föresätta sig, anstränga sig att skapa ett sådant tillstånd. Tillstånd av själverinring kan man själv framkalla efter undervisning om metoder och med egen förståelsefull tillämpning. Det går inte att göra något motsvarande för att avsiktligt framkalla en stund av samvete, det blir bara inbillning. Samvetet måste man vänta på, tills det infinner sig. Däremot kan man bereda ett rum i sitt inre för dess ankomst, odla en sådan inställning att man kan välkomna det, när det kommer. Detta gör man genom att försöka se sig själv sådan man är, inte sådan man ville vara, genom att vara uppriktig mot sig själv, ljuga för sig själv så litet som möjligt. Denna förberedelse har i sin tur en förberedelse, nämligen rätt inställning, rätt förståelse ifråga om det falska i en själv, det som inte kan eller bör utvecklas i en själv. Också ansträngningar att åstadkomma stunder av själverinring kan senare gynna ögonblick av samvete.

²Detta går att förbereda genom att vi redan i nuvarande tillstånd, i dess bättre stunder, kan arbeta på att stegvis frigöra oss från våra vanemässiga känslor. Detta kan vi inte göra direkt, endast indirekt. Och det gör vi genom att avidentifiera oss ifrån dem. Också denna avidentifiering i sin tur utför vi bäst och mest effektivt indirekt, genom att iakttaga onödiga känslor såsom de ting, skilda från oss själva, som de är. Dessa är då inte längre inre tillstånd, som vi säger "jag" om, utan de har blivit mera som yttre föremål, objekt för vår betraktelse. Därav kommer också beteckningen "objektiv medvetenhet". När vi kan betrakta dem såsom objekt utanför jaget, kan vi också tydligt se deras inbördes oförenlighet, att vi hatar det eller den vi säger oss älska och älskar det eller den vi säger oss hata. Då kan vi ännu mer avsiktligt draga oss inåt mot mittpunkten av oss själva och med insikt låta dessa känslor tillhöra det yttre, vår inre yttervärld så att säga. Allt detta arbete är förberedelse för kommande stunder av samvete. Redan i denna förberedelse måste mycket ingå, främst ett inre avståndstagande, avskiljande av en själv, från alla yttringar av lögn, hat, misstänksamhet och högmod och ett avsiktligt odlande av motsatta egenskaper, i synnerhet vad gäller inställningen till högre slags väsen och verkligheter.

18.6 Att förstå samvetet

¹Det är svårt att beskriva upplevelsen av en stund av själverinring för den som inte själv haft denna erfarenhet, och det är ännu svårare att beskriva upplevelsen av samvete. Förståelsen av den mer intellektuella själverinringen kan de mindre erfarna nalkas med intellektet, men att nalkas det mer emotionala samvetet med intellektet är svårare, och med vanliga känslan ännu svårare, eftersom dess sentimentalitet, egoism, egocentricitet, negativitet och liknande personlighetsreaktioner förfalskar allt. I stunden av samvete är personligheten helt passiv och stilla, reagerar icke och kan därför icke heller förfalska.

²Samvetet är svårt att förstå, eftersom personligheten har vuxit över det, så att våra känslor och vår självkänsla flyttat över till personligheten. Därför kan vi inte känna allt tillsammans, och även om vi kunde det, skulle det bli outhärdligt för oss sådana vi nu är. Om en människa kunde känna allt tillsammans, betydde det att hon vore enhetlig. Men personligheten är inte enhetlig utan splittrad i många små skenjag. Den väsentliga insikten om personligheten är den om dess splittring. Det är därför man känner ena stunden något visst och nästa stund något annat men båda skilda från varandra, inte tillsammans och inte ens med minnet som ett enande band – alldeles som det är med tankarna eller kroppsrörelserna: ena ögonblicket något visst, nästa ögonblick något annat, och man är i de allra flesta fall inte ens varse dessa ständiga växlingar. Det är detta ideliga skiftande och obeständiga som människan uppfattar såsom ett enhetligt jag och därför kallar ”jag” – en enbart imaginär enhetlighet, suggererad för henne genom hennes fysiska enhetlighet, hennes namn och hennes kropp.

³Också alldeles bortsett från tanken på samvetet är det viktigt att man inom sig själv finner att man, när man har starka känslor – det har inget att göra med obetydliga känslor –, när man känner starkt ifråga om något visst, kan man vara praktiskt taget viss om att man vid ett annat tillfälle hyser en annorlunda känsla om ett och samma. Om man inte kan se det hos en själv, skall man försöka se det hos andra och sedan fråga sig vad man har för grund till tron att man själv skulle utgöra ett undantag. När man inser att dessa varandra motsägande känslor finns, hjälper det en att förstå ens maskinmässighet och ens brist på förståelse för en själv – brist på självinsikt. Så länge vi känner olika känslor i olika stunder, vad är vi då för några? Ena stunden har vi tillit, i nästa stund misstänker vi; ena stunden tycker vi om något, i nästa stund ogillar vi det; ena stunden påstår vi att något visst är oerhört viktigt och klandrar andra för deras ointresse, i nästa stund är vi själva likgiltiga. Målet är att föra samman alla dessa olika känslor, annars kommer vi aldrig att lära känna oss själva. Om vi alltid hyser endast en känsla åt gången och inte minns andra känslor, så är vi identifierade med denna enda känsla. När vi har en annan känsla, glömmer vi den första; när vi har en tredje, glömmer vi den första och den andra. Mycket tidigt i livet, genom efterapning och på olika andra sätt, lär vi oss att leva i ett slags inbillningstillstånd för att bevara oss för obehagligheter. Människorna utvecklar alltså inom sig denna förmåga att uppfatta endast en känsla åt gången.

⁴Med samvetet, i samvetet, inses religionernas fundamentala enhet. Utan samvetet, utom samvetet, måste de alla bekämpa varandra.

⁵Den vanliga människan, som icke är intresserad av att utveckla medvetandet, kan heller inte förstå samvetet. För henne är samvetet, om hon skulle drabbas av det, endast en plåga, ett onödigt lidande, som hon skyndar sig att glömma.

⁶Det finns människor, hos vilka motkrafterna i form av falska personligheten, lögnen, själv rättfärdigheten, inbilskheten är så starka att de aldrig kan ha någon stund av samvete. Barmhärtigt nog har ödesmakerna sett till att bespara sådana människor instinkt eller intresse för något som har med medvetenhetsutvecklingen att göra. Ty det vore omänsklig tortyr att låta en människa kunna upptändas av iver att sträva efter något som hon aldrig kunde nå.

⁷Krav på offentligt visad ånger, bikt, syndabekännelse kan bara motverka det äkta samvetets framträdande. Samvetet är individens ensak, som han inte har skyldighet att redovisa för någon annan. Det är alltför lätt att förfalska samvetet. Den falska personligheten är expert

på sådant. Sentimentalitet, indignation, rättfärdig harm och vrede – intet sådant har något med samvetet att göra. Allt sådant är personlighetens oro och oväsen. Samvete är iakttagelse, stillhet och tystnad. Det är ett högre medvetenhetstillstånd. Personligheten måste finna ett tillstånd, där den är passiv, stilla, tillbakadragen, om samvetet skall framträda. Om människan är för full av sig själv, sin personlighet, kan samvetet inte vakna.

⁸Den falska personligheten är samvetets mest avgjorda fiende. Betyder det att fiendskapen är ömsesidig? Att samvetet är den falska personlighetens fiende? Ordrätt egentligen inte. ”Fiende” betyder egentligen ”hatare” (av det gamla svenska verbet ”fia”, hata). I stunden av samvete finns intet hat, så samvetet hatar ingen och intet. Men samvetet har en sådan kraft att den falska personligheten med dess lögn, hat och övermod stukad måste hålla sig undan. Riktigare kan man säga att samvetet är den falska personlighetens oförsonlige motståndare. Det gives ingen som helst möjlighet av försoning mellan de båda. Kampen dem emellan måste sluta med samvetets fullständiga seger och falskhetens förkrossande nederlag. Samvetet kan därför liknas vid den ädelmodige krigaren, som förvisat allt hat från sitt hjärta men likväl är orubbligt inställd på att tillfoga motståndaren det fullständiga nederlaget, därför att detta är vad dharma, den gudomliga lagen, bjuder honom att göra. Just detta är för övrigt temat för *Bhagavad-Gītā*.

⁹Människans hela arbete med att söka utveckla medvetandet handlar om att nå ett högre tillstånd, det tredje tillståndet, självmedvetenheten, med sikte på att göra det bestående. Detta tillstånd finns inom henne såsom en potential. De organ som är bärare av det finns. De är centra i kausalhöljet, människans odödlighetshölje. Vårt så kallade normala tillstånd, det dagsmedvetna, är det andra, lägre tillståndet. Alla slags tankar, alla känsloreaktioner, alla självuppfattningar, alla de inställningar, med vilka man förhåller sig till omvärlden, andra människor och sig själv, allt detta hör till detta lägre. Vi söker nå det högre, tredje tillståndet. Det är därför vi kallas ”sökare”. Vi söker kunskapen eller sanningen om verkligheten och oss själva. Men det är meningslöst att söka, om man inte kan nära något hopp om att finna det man söker; sökaren hoppas bli finnare. Och sökaren finner något av sanningen i det tredje tillståndet och sedan ännu mera i det fjärde. Vi kan inte bilda oss någon riktig uppfattning om vad full, bestående självmedvetenhet betyder utifrån de kortvariga glimtar av den vi haft. Dessa glimtar snarare visar vägen till något som går att nå, något som vi kan finna. Men så mycket kan vi vara vissa om att i detta tredje tillstånd blir tanke och känsla, eller snarare deras högre motsvarigheter, ytterligt annorlunda, skilda från vad vi är vana vid. Tankens och känslans förenade förståelse blir kvalitativt så skild från vad den är i våra mekaniska tillstånd att man då måste utbrista: nu först förstår jag!

18.7 Samvete i möte med kunskapen och dess företrädare

¹I Peter Brooks film *Meetings with Remarkable Men*, som skildrar Gurdjieffs tidiga sökande, finns en scen, som realistiskt och gripande framställer hur en sökare efter kunskapen, den ryske fursten Jurij Ljubovedskij, får sitt samvete plötsligt väckt vid mötet med ett sändebud från en skola, i detta högre medvetenhetstillstånd får den mest skakande insikt om sig själv och genast därefter fattar sitt livs viktigaste beslut. Scenen utspelas på ett tehus i Kairo. Gurdjieff och Ljubovedskij har just satt sig ner på golvet och väntar på sitt te, när det för dem båda okända sändebudet kommer in till dem. Detta är det samtal som sedan utspinner sig mellan sändebudet och Ljubovedskij. Sändebudet inleder:

²– Man kan tänka bra här. Ni är ryss.

³– Ja.

⁴– Jag är glad över att få tala med någon från Ryssland. Jag har varit i Ryssland. Men det hör inte hit. Gogo! Gogo!

⁵– Hur kan ni veta det namnet?! Bara min mor och min sköterska kallade mig någonsin vid det, och det var för över fyrtio år sedan!

⁶– Gogo. Ni har arbetat och lidit alla dessa år. Men ni har aldrig vetat hur man arbetar, hur

man låter tankens önskan bli hjärtats önskan.

⁷ – Vem är ni?! Hur kan ni känna mig så väl?

⁸ – Har det verkligen någon betydelse vem jag är eller vad jag är? Är inte er nyfikenhet en av de främsta orsakerna till att ert liv har misslyckats? Den är så stark att också nu är allt ni begär en förklaring av vem jag är och hur jag känner er.

⁹ Fursten slår ner blicken och tiger. Han är träffad av samvetet. Sedan säger han:

¹⁰ – Ja, fader. Ni har rätt. Jag har sett många underverk och sökt förklara dem. Men det har inte givit mig någon verklig förståelse. Ja, jag är tom. Det är för sent. Jag vill egentligen inte veta det jag just frågade er om. Jag ber er uppriktigt om ursäkt.

¹¹ Sändebudet avvaktar några ögonblick. Därpå säger han:

¹² – Kanske är det ännu inte för sent. Om ni känner med hela ert vara att ni verkligen är tom, så råder jag er att försöka ännu en gång. Om ni samtycker till ett villkor, så skall jag hjälpa er. Villkoret är: dö – medvetet – från det liv ni hittills har levat och bege er dit jag skall anvisa er.

¹³ Efter några ögonblicks stilla begrundan nickar furst Ljubovedskij till svar, reser sig utan ett ord och följer sändebudet ut. Gurdjieff har under hela detta möte och samtal varit en utomstående, tyst iakttagare.

¹⁴ Med sitt väckta samvete såg fursten klart på hela sitt dittillsvarande liv, hur planlöst och meningslöst hans sökande varit, motiverat som det varit av nyfikenhet och sensationslystnad, icke av kärlek till kunskap, allvar och ansvar, som han dittills inbillat sig. I detta högre medvetenhetstillstånd såg han sitt livs hela strävan såsom något från det medvetna jaget skilt, och detta medvetna jag var han själv i just den stunden. Det betydde mindre att detta medvetna jag endast var tillfälligt närvarande, det viktiga var att det var närvarande just då. Denna långa, misslyckade strävan insåg nu Ljubovedskij ha varit mekaniskt betingad och mekaniskt driven, alltså tom i betydelsen tom på medvetenhet. Enligt Gautama Buddha är skenjagen obeständiga, utan jag eller själv, därför tomma och oupplösligt förbundna med lidande. Denna klara insikt om skillnaden mellan medvetna och mekaniska tillstånd kan uppstå endast i tillstånd av självmedvetenhet, i detta fall yttrande sig i en stund av samvete.

¹⁵ När Ljubovedskij genom denna chockartade insikt om egen tomhet nått ett tillstånd av personlighetens passivitet, ett tillstånd där ett högre medvetande plötsligt framträdde, kunde sändebudet tala allvar med honom, undervisa honom, förelägga honom villkoren för det beslut han kunde fatta endast i ett sådant tillstånd. Det hade varit fullständigt meningslöst för sändebudet att tala till Ljubovedskij, så länge denne befann sig i mekaniska tillstånd. Ty då hade sändebudet talat bara till personligheten, fullstoppad med robotar. Och dessa hade bara kommit med invändningar, ursäkter, själv rättfärdiganden. Alltså var det nödvändigt för sändebudet att hos Ljubovedskij framkalla ett tillstånd av högre medvetenhet, självmedvetenhet. Detta som sändebudet nu kunde förmedla kallas C-inflytande. Därmed menas ett inflytande som kan överföras av ett medvetet väsen till en människa, när hon tillfälligt befinner sig i ett självmedvetet tillstånd. Det är av yttersta vikt att människan lyder de anvisningar hon tar emot i detta tillstånd, eftersom varje invändning kan komma endast från den egna personligheten med dess mekaniska skenjag, kan aldrig komma från det medvetna jaget, och hon genom att släppa fram skenjagen upphäver tillståndet av självmedvetenhet och sjunker tillbaka ner i ett mekaniskt tillstånd eller annorlunda uttryckt: från vakenheten faller åter till sömns.

¹⁶ Man skall också i en dylik stund avhålla sig från att komma med egna förslag. Läraren eller vägledaren är ett medvetet väsen, som vet vad sökaren behöver bättre än denne själv. (Återigen det viktiga esoteriska temat om skillnaden mellan begär och behov: vi begär vad vi inte behöver och vi behöver vad vi inte begär.) Dyliga förslag är i bästa fall enbart onödiga, i sämre fall försvårar de den vidare vandringen med onödiga hinder eller avledningar. Vägledaren kan emellertid låta sökaren få sin egen vilja igenom för att lära honom en läxa. Kvarvarande egen vilja visar att den första förnimmelsen av den egna tomheten inte skar djupt nog, och då behöver sökaren göra ytterligare erfarenhet. Också detta visas i filmen *Meetings with*

Remarkable Men, nämligen i den följd av scener som inleds med att Gurdjieff och professor Skridlov uppsöker dervischen Bogga-Edin i Buchara. Bogga-Edin inleder samtalet med Gurdjieff. Skridlov yttrar sig inte.

¹⁷ – Har ni funnit vad ni söker?

¹⁸ – Jag har ingenting funnit. Jag vet inte hur jag skall söka. Det finns aldrig något svar. Vad kan jag göra nu? Jag är desperat.

¹⁹ – Ni kommer aldrig att finna svaret på egen hand. Ensam kan en människa utträta mycket litet. Hennes enda hopp är att finna en plats, där verklig kunskap har hållits vid liv. Jag råder er att försöka finna Sarmoung-brödrskapet. Res uppför Amu-Darja, bege er till Kafirstan. Det är farligt företag. Ni kommer att riskera ert liv. Men när den rätta stunden är inne, kommer en vägvisare att infinna sig.

²⁰ – Kan jag taga min vän med mig?

²¹ – Det tror jag att ni kan, om ni kan stå som garant för hans heder.

²² Väl i Afghanistan träffar Gurdjieff och Skridlov händelsevis fader Giovanni, som leder en grupp munkar tillhörande ett annat brödrskap. De stannar som gruppens gäster. Gurdjieffs utlovade vägvisare uppenbarar sig inte. Så en dag säger professor Skridlov till Gurdjieff, när de sitter ensamma med varandra:

²³ – Fader Giovanni har samtyckt till att taga mig under sitt beskydd. Jag kommer att stanna här. Jag har en känsla av att jag inte har någonting mer att söka.

²⁴ Först då är det hinder undanröjt som Gurdjieff själv lagt på sin väg med sitt opåkallade förslag till dervischen Bogga-Edin. I samma stund stiger en pojke fram till Gurdjieff och meddelar honom:

²⁵ – Din vägvisare väntar.

²⁶ (Anmärkning: Kafirstan, nuvarande Nuristan, är en provins i Afghanistan.)

18.8 Metania

¹ I samvetet finns något som i någon mån liknar ånger men likväl inte bör förväxlas med ånger såsom denna vanligen yttrar sig: ett inre kaos av självförstörande, negativa känslor, lika meningslösa och onödiga som de negativa känslor vilka ledde till den handling människan nu ångrar. I stället bör man tala om *metania* (ibland skrivet *metanoia*). Detta ord, som används i evangelierna, betyder ”omtänkande”. I motsats till den kaotiska, negativa, lägre emotionala, destruktiva ångern, som inte kan leda oss någon vart, är metania ett kreativt, positivt, högre emotionalt och högre mentalt tillstånd, vari vi får hjälp att se hur vi kan gottgöra vad vi brutit, finna en ny väg, försonas med det eller dem som vi behandlat illa.

² I skolor är metania ett nödvändigt redskap i lärjungarnas arbete med sig själva, ett redskap utan vilket de inte kan utveckla medvetandet. Den människa som inte förvandlas behöver inte bara vara en som aldrig nåtts av skolornas undervisning. Det kan också vara den som visserligen nåtts av kunskapen men slarvar med den, försummar den. Detta är emellertid inte så farligt, är så gott som ofrånkomligt på nybörjarstadiet och rättas vanligen av människan själv med tiden. Långt allvarligare är det, om människan uttrycker negativa känslor eller nedvärderande inställningar gentemot kunskapen eller de äldre bröder från vilka hon mottagit den. Det förekommer allt oftare i den nedgångsperiod vi just nu genomlever att människor med en del av sig själva hyllar esoteriken och vittnar om vilken stor och positiv betydelse den haft för dem, men med en annan del av sig själva talar illa och sprider förtal om de individer som de har att tacka för den lilla esoteriska lärdom de förmått uppsnappa. Om de nåddes av en stund av samvete, skulle de inse att de måste göra metania för vad de förbrutit eller annars mista möjligheten av en återanknytning till kunskapen i framtida liv. Otacksamhet har aldrig varit någon väg till den sublima kunskapen.